

Öppet Hus vid hembygdsföreningarnas kvarnrestaureringar i Arnäs och Björna.

Björna Sockens hembygdsförening och Arnäs hembygdsförening i Örnsköldsviks kommun har under sommaren 2011 genomfört stora upprustningar av sina skvaltkvarnar ute i skogarna långt ifrån tätorten. Renoveringarna har skett inom projektet Hus med Historia, som drivs genom Samarbetskommittén för Ångermanlands och Medelpads Hembygdsförbund och Murberget Länsmuseum Västernorrland och delfinansieras av Länsstyrelsen. Hembygdsföreningarna själva utför en stor arbetsinsats. Projektet ska också informera allmänheten om god byggnadsvård. Murberget byggnadsantikvarier har medverkat under arbetets gång och restaureringarna har visats vid Öppet Hus för allmänheten.

Lockstatorps skvaltkvarn

Kvarnen med tillhörande vattenränna som ägs och rustas upp av Björna Sockens Hembygdsförening ligger längst upp i Örnsköldsviks kommun mellan Nyliden och Lövlund nära västerbottensgränsen. En timrad skvaltkvarn uppfördes på kvarnplatsen redan vid 1800-talets mitt. Nuvarande kvarn som byggdes 1979, är en rekonstruktion av ett äldre timrat kvarnhus, som en gång stod på samma plats. Kvarnen är timrad med spåntak och har ingång på gavelväggen. Den gamla kvarntratten och kvarnstenarna finns kvar och användes under krigsåren.

I sommar har Hembygdsföreningen rustat upp kvarnen och vattenrännan under ledning av timmermannen Marcus Lindgren, Träkultur i Skorpéd. Föreningens arbetslag pallade upp kvarnhuset, syllram och bottenstockar lyftes ut för reparation och utbyte av rötskadat virke. Förutom rötskador upptäcktes omfattande myrangrepp i timret. Den 3 augusti bjöd Björna Sockens Hembygdsförening in till Öppet Hus vid

kvarken, där 27 besökare fick tillfälle att bekanta sig med traditionell timring. På kvarnhusets timmerväggar syns på spåren efter bilningar, exempelvis till vänster om ingången. Marcus bilade av de nya stockarna på samma sätt med sin bilyxa, långdraget och de raka knuthaken hjälptes man åt med. En föreningsmedlem hade tidigare gått en timringskurs för Marcus.

Friskt timmer sätts in i kvarnhusets nedre del.

Stybbersmarks skvaltkvarn

Stybbersmarks skvaltkvarn, som ägs av Arnäs hembygdsförening, står på ursprunglig plats vid "Kvarnån" som rinner från Stybbersmarkssjön norr om E4 vid Ovansjö. Kvarnbyggnaden i liggande timmer med spåntak och ingång på västra långväggen uppfördes troligen vid början av 1800-talet. Invändigt finns både gryn- och mjölkvarn kvar. Enligt hembygdsföreningens handlingar rustades den upp 1887 eller 1897 med nya kvarnstenar. 1946 övertog Arnäs Hembygdsförening kvarnen, som etappvis har rustats upp. Kvarnen var i drift under 1800-talet fram till 1930-talet. Den ägdes ursprungligen av byns fem bönder, som fick mala på var sin bestämda dag från klockan 06.00 på morgonen. Lördagsdygnet turades man om var femte vecka. När hemman tillkom användes lördagsdygnet för detta och när hemman delades gällde åter den gamla kvarndygnindelningen. Den som hade sin kvarndag kunde övernatta i den intilliggande timrade kvarnbastun, som också kunde användas till att torka säd. Som sängplats fanns en lave med granris och fäll närmast eldplatsen. Kvarnen måste vaktas och fick inte gå för snabbt. Då kunde den börja brinna.

Ordföranden i Arnäs hembygdsförening Seth Häggqvist, berättar om hur kvarnen användes.

Den 26 augusti ordnade Arnäs hembygdsförening Öppet Hus vid kvarnen. Drygt ett trettiotal besökare hade sökt sig fram till kvarnstället vid "Kvarnån" för att träffas och se på restaureringsarbetet. Under sommaren har rötskadat virke på bottenstockar och golv i kvarnhus och den intilliggande kvarnbastun reparerats. Arbetet påbörjades mitt i högsommarvärmen den första veckan i juni, då föreningen flyttade de tunga kvarnstenarna från sitt rötskadade underlag. Timmermannen Åke Skott från Gideå har sedan hjälpt till med timringen. Nya spåntak på kvarnhus och bastu har föreningen lagt i egen regi.